

УДК 349

DOI <https://doi.org/10.37687/2413-7189.2022.3-4-4.16>

Трубчанінова А. С.,

студентка факультету юстиції

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ORCID: 0000-0003-1840-2799

Лозо О. В.,

кандидатка юридичних наук, доцентка,

асистентка кафедри екологічного права

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ORCID: 0000-0002-2789-533X

ЕКОЛОГІЧНІ ІННОВАЦІЇ В СИСТЕМІ ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ (ПРАВОВИЙ АСПЕКТ)

ECOLOGICAL INNOVATIONS IN THE GREEN ECONOMY SYSTEM (LEGAL ASPECT)

Екологічна ситуація у світі доводить необхідність переходу з техногенного типу економічного розвитку на новий шлях, орієнтований на вирішення екологічних проблем. Формування нової парадигми розуміння основ і сутності сталого розвитку національних соціально-економічних систем зумовлює поступову інтеграцію економічних та екологічних рішень, ця інтеграція розглядається в рамках концепту «зелена економіка».

Обраний Україною євроінтеграційний шлях вимагає зближення та інтеграції національної правової та економічної систем до систем країн Європейського Союзу, що сприяє запровадженню тієї моделі розвитку, яка прийнята ЄС за базову, тобто моделі інноваційного розвитку, в тому числі розвитку екологічних інновацій в системі «зеленої економіки».

Сучасний етап розвитку економіки України характеризується зміною пріоритетів національного прогресу. Досягнення економічного розвитку шляхом введення у господарський обіг продуктів інтелектуальної праці для їх комерціалізації та досягнення соціально-економічного ефекту визнається моделлю інноваційного розвитку економіки Євросоюзу.

У статті розглянуто актуальні напрямки розвитку екологічних інновацій в системі «зеленої економіки» та окремі правові аспекти даної проблематики. Проаналізовано визначення понять «зелене зростання», «зелена економіка» та «екологічні інновації». «Зелена» економіка розглядається як об'єкт правового забезпечення, який має комплексну міжгалузеву правову природу й вимагає фундаментального підходу держави та суспільства до його розвитку. Автор вважає це окремим напрямом законотворчої діяльності, еколого-правової та господарсько-правової політики держави, що вимагає чіткої політичної акцентуації.

Розглянуто наукові підходи до визначення поняття «екологічні інновації» та виокремлено їх специфічні особливості. Визначено умови для інноваційного розвитку, способи заохочення «зелених» інновацій та цільові механізми, що сприяють збільшенню попиту і пропозиції на «зелені» технології.

У статті наводяться приклади успішної реалізації концепту екологічних інновацій в інших державах. Акцентовується увага на формуванні стимулюючих умов у регіонах, які необхідні для впровадження екологічних інновацій промисловими підприємствами в Україні.

Ключові слова: зелена економіка, екологічні інновації, економічний розвиток, правове регулювання.

The environmental situation in the world proves the need to transition from a man-made type of economic development to a new path focused on solving environmental problems. The formation of a new paradigm for understanding the foundations and essence of sustainable development of national socio-economic systems leads to the gradual integration of economic and environmental solutions, this integration is considered within the framework of the “green economy” concept.

The European integration path chosen by Ukraine requires the convergence and integration of the national legal and economic systems with the systems of the European Union countries, which contributes to the introduction of the development model adopted by the EU as the basic one, that is, the model of innovative development, including the development of environmental innovations in the “green economy” system.

The current stage of the development of the economy of Ukraine is characterized by a change in the priorities of national progress. Achieving economic development by introducing the products of intellectual labor into economic circulation for their commercialization and achieving a socio-economic effect is recognized as a model of innovative development of the economy of the European Union.

The article examines current trends in the development of environmental innovations in the “green economy” system and certain legal aspects of this issue. The definitions of the concepts “green growth”, “green economy” and “ecological innovations” were analyzed. “Green” economy is considered as an object of legal provision, which has a complex

inter-branch legal nature and requires a fundamental approach of the state and society to its development. The author considers this to be a separate direction of law-making activity, environmental-legal and economic-legal policy of the state, which requires a clear political accentuation.

The article provides examples of successful implementation of the concept of ecological innovations in other countries. Attention is focused on the formation of stimulating conditions in the regions, which are necessary for the implementation of environmental innovations by industrial enterprises in Ukraine.

Key words: *green economy, ecological innovations, economic development, legal regulation.*

Постановка проблеми. Концепт «зеленої економіки» нині є загальносвітовим трендом, практично проявив себе як найважливіша умова забезпечення сталого розвитку держави. Уряди економічно розвинутих країн активно розробляють механізми екологізації економіки, переходу її на принципи «зеленого» зростання, що базується на раціональному природокористуванні, ресурсозбереженні, широкому розвитку ринку екологічних товарів та послуг. Але проблемою є недосконалість законодавчої бази у сфері розвитку екологічних інновацій в рамках становлення «зеленої економіки». Задля ефективного правового регулювання цього питання необхідними є здійснення аналізу сучасних вітчизняних та зарубіжних наукових підходів до розуміння «зеленої» економіки й екологічних інновацій, а також оцінка можливостей щодо вдосконалення чинного законодавства та з реалізації відповідних принципів у вітчизняній економіці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням екологічних інновацій у системі зеленої економіки з правової точки зору присвячені праці таких вчених як: Т.П. Галушкіна, Л.А. Мусіна, В.Г. Потапенко, С. Рогоцька, О.А. Машков, С.І. Курикін, Д.Д. Задихайло, Н.А. Трофимов, О.П. Мелехова, Бю Буркинський, Е.Ш. Шаймиєва та інших.

Метою дослідження є визначення особливостей концепції «зеленої економіки» та правової природи екологічних інновацій. Аналіз ключових напрямів екологічної політики, що будуть забезпечувати подальший соціально-економічний розвиток держав у руслі зеленої економіки, враховуючи міжнародний досвід у цій сфері. Вивчення перспектив формування стимулюючих умов для впровадження екологічних інновацій в Україні.

Виклад основного матеріалу. Нині відносини людини з навколишнім природним середовищем з кожним днем стають все тіснішими, саме тому є потреба подальшого оновлення законодавства з урахуванням екологічних вимог сучасності. Така потреба виникла тому що використання суспільством природи протягом багатьох століть призвело до утворення цілої низки проблем екологічного характеру, які мають свій вияв не тільки всередині держави. Підтвердженням цього є: масові викиди промислових та побутових відходів, сміття, вирубка лісів, забруднення водного середовища, атмосферного повітря, виснаження природних ресурсів, тощо [2].

Сучасна екологічна обстановка у світі доводить необхідність переходу з техногенного типу

економічного розвитку на новий шлях, орієнтований на вирішення екологічних проблем. Останнім часом у наукових і політичних колах активно просувається концепція розвитку «зеленої» економіки. Конференція ООН зі сталого розвитку, що проходила у червні 2012 року в м. Ріо-де-Жанейро, була присвячена питанням «зеленої» економіки. Одним з ключових її інструментів є екологічні інновації.

Співпраця між державами в екологічній сфері ґрунтується на відповідних положеннях Статуту ООН, Загальної декларації прав людини (1948 р.), Пакті про цивільні та політичні права людини (1976 р.), Декларації Стокгольмської конференції з проблем навколишнього середовища (1972 р.), Конвенції про оцінку впливу на довкілля в транскордонному просторі (1981 р.), Конвенції про біологічну різноманітність (1992 р.) та інших міжнародних актах та угодах. На думку автора, саме цими міжнародно-правовими актами необхідно керуватися при дослідженні становлення та розвитку екологічних інновацій в системі «зеленої» економіки.

Україна приєдналася до заключного документу Конференції ООН «Ріо+20» «Майбутнє, якого ми прагнемо»; визначила стратегічні завдання і напрями екологізації економіки на засадах стійкого виробництва і споживання, і, тим самим, розділила економічне зростання і вичерпання природних ресурсів. Моніторинг пропонованих показників буде індикатором досягнення цих цілей. Крім того, слід зазначити, що формування «зеленої економіки» передбачає послідовний перехід на господарювання, яке відповідає вимогам екологізації суспільного життя і насамперед сфери господарювання. Запровадження рентабельних екологічних інновацій (технологій) має автоматично витіснити їх традиційні аналоги за рахунок більшої економічної вигоди. В той же час дуже багато сфер господарювання вимагають запровадження екологічних інновацій, які лише з часом шляхом удосконалення та подальшого розвитку мають отримати більш ефективний економічний результат прибутковості. Це означає, що держава та органи місцевого самоврядування мають включати до механізмів правових режимів реалізації відносин екологічного господарювання низку засобів організаційно-господарського стимулювання відповідних суб'єктів господарювання.

Загальною правовою базою для цього можуть слугувати норми Законів України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання», «Про державно-приватне партнерство», «Про індустриальні

парки», розділ VIII Господарського кодексу України щодо встановлення різноманітних спеціальних режимів господарювання. Усі зазначені нормативно-правові акти містять законодавчо закріплені механізми державної допомоги, державної підтримки та стимулювання окремих типів і видів господарської діяльності [16].

Завданням стимулювання актуальних різновидів екологічного господарювання є власне творча адаптація таких механізмів до пріоритетних напрямів екологічно корисної господарської діяльності з урахуванням необхідності юридично кваліфікувати відповідний екологічний ефект. Автор вважає це окремим напрямом законотворчої діяльності, еколого-правової та господарсько-правової політики держави, що вимагає чіткої політичної акцентуації.

Розглянемо поняття «зелене зростання», яке з 2008 р. включається в концептуальні документи і термінологію міжнародних організацій як ключовий термін для подальшого розвитку суспільства та окремих країн. У міжнародних документах активно використовуються терміни з прикметником «зелений»: «зелена» економіка, «зелена» промисловість, «зелені» ринки, «зелена» зайнятість та ін. У трактуванні «зеленого» зростання професор С.М. Бобильов виділяє два підходи:

– у рамках широкого підходу розглядається необхідність екологізації фактично всієї економіки та всього соціально-економічного розвитку;

– при вузькому підході мається на увазі розвиток лише тих галузей і видів діяльності, які безпосередньо пов'язані з екологізацією економіки, розвитком «зелених» ринків на глобальному та національному рівнях [13, с. 7–48].

Термін «зелена» економіка на сучасному етапі не отримала однозначного визначення, оскільки відповідна концепція перебуває в стадії розробки. Згідно з ЮНЕП (Програма ООН з навколишнього середовища), «зеленою» є така економіка, яка забезпечує довгострокове підвищення добробуту людей та скорочення нерівності, дозволяючи майбутнім поколінням уникнути суттєвих ризиків для навколишнього середовища та його збіднення [14].

Проблема підтримки здорового довкілля в сучасних умовах продукує розвиток відносно нового об'єкту правового забезпечення – «зелену» економіку, що має дуже суттєвий (фундаментальний) вплив на розвиток відносин між людиною і навколишнім природним середовищем [3].

Такий об'єкт має комплексну міжгалузеву правову природу й вимагає фундаментального підходу держави та суспільства до його розвитку. По-перше, мова має йти про формування відповідного напрямку державної політики, що також має враховувати не тільки екологічні, але і економічні та соціальні аспекти такої політики. По-друге, відповідні напрями мають бути трансформовані у конкретні

настанови правової та законодавчої політики держави. По-третє, необхідним є власне комплексне, підгалузеве характеру, законодавче забезпечення відносин «зеленої економіки» та її розвитку шляхом практичної розробки структурованої ієрархії нормативно-правових джерел. По-четверте, надзвичайно актуальним є розроблення цілої низки спеціальних правових режимів функціонування екологічного господарювання в сферах альтернативної енергетики, поводження з відходами, у будівництві і власне у сфері промислового та аграрного виробництва. По-п'яте, основною рушійною силою зеленої економіки слід визнати зелені інновації. Створення та реалізація відповідного інноваційного продукту має поєднати застосування комбінацій усіх відомих правових засобів державної допомоги, державних гарантій та інших засобів державної підтримки [4].

У сучасних умовах інноваційний розвиток економіки – єдиний можливий шлях для поступального технологічного прогресу та зростання благополуччя розвинених країн. Разом з тим, радикальні інновації та проривні наукові досягнення здатні вплинути на глобальну економіку. Науковий розвиток залишається ключем до впровадження всіх типів технологічних інновацій [5]. Нині особлива увага при регулюванні глобальних економічних і соціальних інститутів приділяється саме «зеленим» інноваціям або еко-інноваціям.

Широке, багатозначне та багатоцільове використання терміну «екологічні інновації» ускладнює розуміння його суті, масштабів та кордонів, підводячи до висновку, що чітке визначення цього поняття ще не сформувався. Екологічними інноваціями є будь-які інновації, які здатні привести до зменшення впливу на навколишнє середовище; це розробка нових товарів, процесів і систем з найменшим використанням природних резервів та мінімальними видами отруйних речовин [6].

Поруч із терміном «екологічні інновації» широко використовуються поняття зелені інновації (green innovations), інновації, які стосуються довкілля (environmental innovations), і збалансовані (стійкі) інновації (sustainable innovation). Аналіз літератури демонструє, що розбіжності у визначеннях даних понять менш значні, що робить їх взаємозамінними.

Розглянемо наукові думки щодо визначення поняття «екологічні інновації». Кононова Є.Є. дотримується думки, що екологічні інновації (екоінновації) – це нові продукти, новітні технології, способи виробництва та суспільні (соціальні) програми, які забезпечують взаємодію між безпекою навколишнього середовища та економічним розвитком [9].

Шаймієва Е.Ш. вважає, що екоінновації – це незабруднені та/або ресурсозберігаючі продуктивні та процесні нововведення, за допомогою яких вирішуються екологічні проблеми/питання господарюючого суб'єкта в різних сферах його діяльності,

насамперед виробничої. Результатом реалізації таких інновацій є екологічні продукти та процеси, які у порівнянні з традиційним рішенням, при рівній користі від споживання найменше забруднюють довкілля на етапах виробництва, використання та утилізації, а також мають еколого-технологічну безпеку для споживача [10].

Ветчинкіна Є.В. вважає, що «Sustainable innovations» («стійкі інновації») – це інновації, які стосуються сталого розвитку, тобто орієнтовані на підвищення різних динамічних аспектів стійкості життєдіяльності суспільства, екологічної системи та навколишнього середовища [11].

З представлених визначень можна дійти висновку, що екологічними інноваціями, у широкому розумінні, є будь-які інновації, які призводять до змін у довкіллі; у вузькому – це розробка нових товарів, процесів та систем з найменшим використанням природних резервів та мінімальними викидами забруднюючих речовин.

Слід відмітити, що екологічні інновації мають свої специфічні особливості, до яких можна віднести:

– Використання зовнішньої вигоди. У ході запровадження інновацій на ринку зовнішні ефекти інтералізуються, отже проблема цих ефектів зникає, і екологічні інновації надалі можуть розглядатися як звичайні інновації.

– Необхідність державного регулювання. Ця особливість зумовлена тим, що ринкові інструменти попиту та пропозиції не можуть достатньо спонукати суб'єктів господарювання до впровадження екологічних інновацій, в результаті чого виникає необхідність створення стимулів за допомогою держави.

– Взаємозв'язок екологічних інновацій із соціальними та інституційними інноваціями. Впровадження екологічних інновацій підвищує собівартість товарів, товарів та послуг, у результаті чого додаткові витрати лягають на споживача.

Відповідно необхідним є формування моделі екологічно-відповідальної поведінки населення, яка дозволить забезпечити необхідну громадську підтримку здійснення екологічно-орієнтованих інновацій [12].

Слід погодитись із думкою Задахайла Д.Д., який у своїй статті «Екологічні інновації як форма міжгалузевої конвергенції господарського та екологічного права» зазначає, що: «Екологічна політика країн може базуватися на визнаній концепції сталого розвитку, що передбачає продовження економічного зростання, але за рахунок впровадження таких інновацій, що призводять до тотальної екологізації економіки, усунення суперечності між виробництвом матеріальних благ та чистотою природного середовища, збереженням його в межах екологічного балансу» [1].

У даний час потреба в інноваціях стає все більшою, вона є глобальною і носить загальний характер. Необхідність переходу від класичної економіки

до «зеленої», створення та впровадження еко-інновацій у звичайне життя вже неможливо ігнорувати в силу екологічної ситуації у світі. Люди стали занадто споживчо ставитися до природи та всіх її ресурсів, але в результаті такого відношення ми маємо безліч негативних екологічних наслідків. У результаті оцінки ситуації та негативних тенденцій, більшість розвинених країн йдуть шляхом «зеленої» економіки і намагаються розвиватися в напрямку впровадження еко-інновацій.

Основними галузями, які відносяться до сектору чистих технологій і активно використовують еко-інновації, є: зелене будівництво; альтернативний транспорт і логістика; відновлювані енергетика, енергоефективні рішення та розумні мережі; управління водними ресурсами та відходами.

Можна стверджувати, що сьогодні більшість розвинутих країн перейшли на «зелену економіку». Яскравим прикладом впровадження концепції «зеленої» економіки в цілому, а також еко-інновацій зокрема вважається Бразилія. Ця країна виступає на національному рівні та рівні штатів з безліччю пропозицій для стимулювання введення зелених принципів у сектор економіки. Бразилія вважається першою країною у світі, яка на законодавчому рівні вирішила використовувати біопаливо як автомобільне паливо.

Унікальним прикладом у галузі еко-інновацій є досвід Швеції, яка є світовим лідером зі споживання відновлюваних джерел енергії та місцевих видів палива. Вчені Єльського університету розробили рейтинг найбільш «зелених» країн на планеті де Швеція посіла четверте місце. Уряд країни проводить активну політику щодо впровадження зелених принципів у всі сектори економіки. Енергоефективність та відновлювані енергоресурси розглядаються як головні та пріоритетні напрями, інтегровані в політику в галузі енергетики та охорони навколишнього середовища [7, с. 9].

Японія, де зелена промисловість досягла високих показників, є одним із світових лідерів із виробництва екологічної продукції та обладнання. Наприклад: атомна, тепла та альтернативна енергетика, гібридні автомобілі, будматеріали, залізничний транспорт. Щодо вторинного використання та переробки твердих побутових відходів Японія займає одну з лідируючих позицій у світі.

Практика показує, що «зелені» інновації найкраще «приживаються» у державах із сприятливим інноваційним та інвестиційним кліматом [8]. Таким чином, одним із способів непрямого заохочення всіх видів «зелених» інновацій, включаючи радикальні, залишається створення та підтримання сприятливих економічних умов для інноваційного зростання, а саме:

а) розвиток механізмів швидкого становлення стартапів і, у разі невдачі, механізмів швидкого та безболісного виходу з них приватних інвесторів;

б) заохочення конкурентних ринків, відкритих для інструментів міжнародної торгівлі та інвестування;

в) адекватний захист прав на інтелектуальну власність;

г) зважена макро – економічна політика.

Крім рамкових умов для інноваційного розвитку уряд може успішно застосовувати цільові механізми, що сприяють збільшенню попиту та пропозиції на «зелені» технології. Насамперед, це стосується двох найважливіших інструментів державного регулювання:

1) інвестицій у дослідження та розробки;

2) комерціалізації «зелених» інновацій.

Збільшення фінансування науки є одним з найважливіших умов. Другим і не менш важливим залишається сприяння затребуваності наукових досягнень в економіці, без чого неможливо підвищити ефективність наукової системи країни в цілому та розвинути міцні зв'язки між приватними компаніями та науково-дослідними інститутами та вузами.

Екологічні інновації виступають не тільки інструментом для збереження природних ресурсів та охорони довкілля в цілому, але й сприяють підвищенню економічного добробуту країни та рівня конкурентоспроможності.

Для впровадження промисловими підприємствами екологічних інновацій в Україні необхідним є формування стимулюючих умов у регіонах:

1. Розробка законодавства у сфері екологічних інновацій. У нормативно-правових документах необхідно відобразити загальні принципи здійснення екологічних інновацій, сформулювати їх поняття, визначити основні критерії віднесення тих чи інших видів інноваційної діяльності до категорії екологічної, виявити основні засади взаємовідносин держави та підприємств, які здійснюють інноваційну екологічну діяльність, у тому числі механізм створення стимулів для суб'єктів господарювання. Доцільно розробити регламент процесу юридичного супроводу інноваційної екологічної діяльності підприємств.

Не виключено також існування правових проблем, з якими стикаються законодавці. Це насамперед: а) Низька пріоритетність, а іноді повне ігнорування питань захисту навколишнього природного середовища керівниками підприємств-забруднювачів. б) Пасивність територіальних громад під час проведення громадських обговорень з екологічних питань. в) Низький рівень екологічної свідомості населення.

2. Створення інформаційної інфраструктури для популяризації та просування екологічних інновацій. Для успішного просування природоохоронних нововведень необхідно систематизувати інформацію про підприємства, які здійснюють екологічні інновації, про їх спеціалізацію, зміст та якість. Доцільно створити систему комунікаційного забезпечення, засновану на обміні інформацією, знаннями та досвідом,

здатною забезпечити всіх господарюючих суб'єктів у необхідній інтелектуальній підтримці. Для підприємств важливою є розробка рейтингів забезпечення екологічної безпеки в регіоні. Необхідним є своєчасне збирання та обробка статистичного матеріалу з охорони навколишнього природного середовища, а також збільшення обсягів фінансування на екологічні інновації.

3. Розробка та реалізація регіональних програм розвитку впровадження екологічних інновацій. Цільові програми розвитку підприємництва в регіонах повинні орієнтуватися на підтримку підприємців-початківців у сфері екологічної інноваційної діяльності. Ця допомога може бути надана у вигляді гранту на розробку та впровадження інновацій у сфері охорони навколишнього середовища або надання регіональними банками субсидованих кредитів, що дозволяють суб'єктам господарювання залучати позикові кошти на тривалі терміни та знижувати витрати на обслуговування боргу за рахунок компенсацій з бюджетів різних рівнів.

4. Активізація інвестиційної природоохоронної діяльності регіонів. Основними заходами щодо залучення інвестицій на екологічні заходи, у тому числі на екологічні інновації, є [15]:

- встановлення для підприємств-природокористувачів чутливих ставок нормативних та наднормативних платежів за забруднення довкілля;

- реалізація у регіонах дієвого екологічного контролю;

- скорочення субсидування природоємних та неекологічних виробництв;

- використання системного екологічного управління на підприємствах.

Необхідність переходу від класичної економіки до «зеленої», створення та впровадження еко-інновацій у звичайне життя вже неможливо ігнорувати через світову екологічну кризу. Екологічні інновації виступають не тільки інструментом для збереження природних ресурсів та охорони довкілля в цілому, але й сприяють підвищенню економічного добробуту країни та рівня конкурентоспроможності. Разом з тим, радикальні інновації та проривні наукові досягнення у відповідній сфері здатні вплинути на глобальну економіку.

На сучасному етапі інновації у природоохоронній діяльності підприємств виступають напрямом переходу українських регіонів до «зеленої» економіки. Розробка та впровадження екологічних нововведень вимагають створення цілого комплексу умов правового та економічного характеру. Проблеми правового регулювання відносин у відповідній сфері та розвиток екологічних інновацій вимагають подальшого вивчення, методологічного обґрунтування, а також пошуку результативних підходів до законодавчого закріплення та практичного застосування норм.

Список використаних джерел:

1. Задихайло Д. Д. Екологічні інновації як форма міжгалузевої конвергенції господарського та екологічного права. Харків : 2016, 153 с.
2. Міністерство природних ресурсів і охорони навколишнього середовища Удмуртської республіки. Про досвід зарубіжних країн в сфері розробки і реалізації стратегій створення зеленої економіки URL: http://www.minpriroda.by/dfiles/000636_78068_zarub_opyt.rtf
3. Рогоцкая С. Об стійкому розвитку і еко-інноваціях: нові можливості URL: <http://www.newsland.ru/news/detail/id/678725/>
4. Основні засади впровадження моделі «зеленої» економіки в Україні : навч. посіб. / Т. П. Галушкіна, Л. А. Мусіна, В. Г. Потапенко та ін. К. : Інститут екологічного управління та збалансованого природокористування, 2017. 154 с.
5. Трофимов Н. А. Инновации для «зеленого» развития. *Наука за рубежом : ежемесячное обозрение*. 2014. № 34. С. 9–12.
6. Мелехова О. П., Николайкина Н. Е., Николайкин Н. И. Экология. 2-е изд., перераб. и доп. М. : Дрофа, 2003. 624 с.
7. Буркинський Б., Галушкіна Т. Глобалізація економіки та національна екологічна доктрина. *Економіст*. 2002. № 9. С. 20–23.
8. Доповідь про зелену трансформацію в Україні на основі показників зеленого зростання в Україні / Мусіна Л. А., Кваша Т. К. EaP GREEN, 2017. 59 с.
9. Кононова О. Є. Аналіз динаміки екологічних інновацій як елемента формування зеленої економіки. 2015. № 4. С. 208–216.
10. Шаймієва Е. Ш. Розробка та використання екологічних продуктивних та процесних інновацій як складових технологічної конкурентноздатності економіки регіону. *Актуальні проблеми економіки і права*. 2011. № 1. С. 151–157.
11. Кірюшин П. О., Кудрявцева О. В. Методологічні основи концепції екологічних інновацій. *Аналіз потенціалу інноваційного екологічно сталого розвитку економіки регіону* : монографія. 2013. С. 40–63.
12. Папенова К. В. Економіка природокористування : підручник. Тенс. ТК Велбі. 2010. 928 с.
13. Бобилев С. Н. Гармонізація економічного розвитку і сталого використання природних ресурсів. *Стале природокористування: постановка проблеми та регіональний досвід* ; ред. В.М. Захарова.: Інститут сталого розвитку. 2010. 192 с.
14. Доповідь ЮНЕП «Назустріч «зеленій економіці»: шлях до сталого розвитку». URL: http://www.unep.org/greeneconomy/Portals/88/documents/ger/GER_synthesis_ru.pdf
15. Яшалова Н. Н. Організація стимулу інвестиційній природо-охоронній діяльності в регіоні. *Регіональна економіка: теорія і практика*. 2011. № 37. С. 61–67.
16. Задихайло Д. Д. «Зелена» енергетика в системі шляхів вирішення екологічних проблем суспільства (правовий аспект)» Харків. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 7. С. 221–224.